

SEMANTICA MUZICALĂ CA DISCIPLINĂ ESENȚIALĂ ÎN PROCESUL DE ANALIZĂ COMPLEXĂ A CREAȚIILOR COMPOSITICE

MUSICAL SEMANTICS AS AN ESSENTIAL DISCIPLINE IN THE COMPLEX ANALYSIS OF COMPOSITIONS

ECATERINA GÎRBU¹

doctor în studiul artelor, conferențiar universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

<https://orcid.org/0000-0003-4207-3892>

CZU 78.01

DOI <https://doi.org/10.55383/amtap.2026.1.02>

În articolul de față se propune o scurtă informație ce ține de studierea semanticii, însumând o sinteză a conceptelor diferitor cercetători cum ar fi Valentina Holopova, Octavian Nemescu, Pascal Bentoiiu, Tudor Chiriac, în viziunea cărora muzica este definită ca un sistem complex de comunicare non-verbală, guvernat de legi ontologice și fenomenologice ce transcend simpla organizare sonoră. Fenomenul muzical reprezintă o formă de cunoaștere și reflectare a realității prin intermediul intonației cu valoare semantică (Holopova), un vehicul de acces către straturile arhetipale ale conștiinței (Nemescu), un mecanism de proiectare a imaginii lumii în psihicul uman (Bentoiiu) și un sistem energetic fundamentat pe dialectica universală a tensiunii și relaxării (Chiriac). La fel, se vorbește despre sesizarea imaginii ce nu poate fi prezentată convingător dacă nu are un sens constructiv. În acest context, studierea semanticii devine o necesitate imperativă și strategică în formarea aptitudinilor profesionale ale compozitorilor, muzicologilor și interpreților.

Cuvinte-cheie: semantică, imagine, sens muzical, simbol, intonație

This article offers a brief overview of the study of semantics, summarizing the concepts of various researchers such as Valentina Holopova, Octavian Nemescu, Pascal Bentoiiu, and Tudor Chiriac, who view music as a complex system of non-verbal communication, governed by ontological and phenomenological laws that transcend the mere sound organization. The musical phenomenon represents a form of knowledge and reflection of reality through intonation with semantic value (Holopova), a vehicle for accessing the archetypal layers of consciousness (Nemescu), a mechanism for projecting the image of the world into the human psyche (Bentoiiu), and an energetic system grounded in the universal dialectics of tension and relaxation (Chiriac). Similarly, there is discussion of the perception of an image that cannot be convincingly presented unless it possesses constructive meaning. In this context, the study of semantics becomes an imperative and strategic necessity in the development of the professional skills of composers, musicologists, and performers.

Keywords: semantics, image, musical sense, symbol, intonation

Introducere

Semantica muzicală poate fi definită ca un domeniu al muzicologiei contemporane cu un caracter multidisciplinar, interdisciplinar care provine din lingvistică, fiind încadrată într-un context filozofic și estetic mult mai larg, bazându-se pe sistemul analitic. Muzica reprezintă un limbaj ce conține o analogie liberă cu artele vorbirii, astfel, alături de semantica muzicală pot fi numite estetica, stilistica, poetica, hermeneutica, retorica, ontologia, fenomenologia, toate reprezentând discipline analitice ce vin să completeze tabloul percepției unei creații muzicale [1].

Cercetătoarea Valentina Holopova definește muzica drept o artă temporală și intonațională, pornind de la premisa că, spre deosebire de pictură sau sculptură, muzica este o artă a cărei esență rezidă în diacronie, un limbaj specific care nu transmite concepte concrete, dar stări de spirit și procese emoționale, reflectând realitatea prin intermediul imaginilor sonore [2]. V. Holopova evidențiază funcțiile

¹ E-mail: katerinagbu@gmail.com

muzicii în societate: 1. Estetică: generarea frumosului și a plăcerii auditive; 2. Cognitivă: cunoașterea lumii interioare a omului prin sunete; 3. Comunicativă: transmiterea experienței umane peste barierele lingvistice; 4. Funcția de organizare socială: în ritualuri, religie sau evenimente politice. Muzica nu reprezintă doar formă, dar reflectă un conținut, chiar și atunci când nu are un program literar, redă emoții umane (bucurie, tristețe, tensiune), energia mișcării (ritm, puls), asocieri culturale (genuri muzicale, stiluri istorice) [2].

Sensibilitatea impresiilor auditive și reacția emoțională la acestea constituie nucleul percepției spațiului sonor organizat conform parametrilor speciali ca un tip independent de artă. Cu toate acestea, mediind gândirea artistică, semnul muzical, elementele spațiului sonor, existente în lumea înconjurătoare și legate de însăși existența omului, nu sunt complet separate de esența firească în care ele îndeplinesc adesea, într-o măsură mai mare sau mai mică, funcția de semne – indicii, simboluri sau semnale. Iar apariția acestor elemente sonore poate induce spre sursa lor, adică spre impulsurile care le generează.

O compoziție muzicală are un anumit sens, concretizat într-o țesătură muzicală sonoră (reală sau imaginară). Conținutul (sensul) poate fi imaginat sub forma a numeroase variante, care sunt diseminate în conștiința ascultătorilor și care sunt dificil (sau chiar imposibil) de reunit. Cu toate acestea, în funcție de modul în care este recreată în interpretarea reală ideea imprimată în lucrarea muzicală, oricare ar fi variantele pe care le generează această interpretare în conștiința celui care o percepe, nu există nicio îndoială că la baza fiecăreia dintre aceste numeroase manifestări concrete ale gândirii artistice se află un anumit invariant semantic, unic și irepetabil, strâns legat numai de aceasta, și nu de orice altă întruchipare materială. O condiție indispensabilă pentru realizarea acestei gândiri artistice este percepția creației în ansamblu, deoarece poartă în sine întreaga plenitudine a conținutului și, prin urmare, unicitatea și irepetabilitatea sa.

Sensul ca factor determinant al semanticii

Compozitorul și muzicologul român Octavian Nemescu în lucrarea sa *Capacitățile semantice ale muzicii* realizează un studiu profund, evidențiind latura semiotică și filosofică, încercând să răspundă nu doar la întrebarea ce înseamnă muzica, dar și cum de reușește muzica să însemne ceva evocând un limbaj specific, care nu funcționează ca cel vorbit. În timp ce un cuvânt trimite direct la un obiect, un sunet muzical trimite către o stare sau o idee abstractă. Semnificant vs. Semnificat – analizează relația dintre sunetul fizic și reacția mentală pe care acesta o produce. Nivelurile de semnificație: semantica intrinsecă – sensul vine din relațiile dintre note, tensiuni, rezolvări și structură matematică, reprezentând logica sunetelor, semantica extrinsecă face trimitere la ceva din afara: o emoție, un peisaj, un eveniment istoric sau o idee filosofică. Muzica are capacitatea de a activa arhetipuri – imagini și sentimente primordiale, comune tuturor oamenilor, fiind un instrument de acces la un nivel superior de conștiință. Sunetele pot simboliza concepte fundamentale: lumina, întunericul, ascensiunea, căderea sau infinitul [3].

Compozitorul și muzicologul român Pascal Bentoiu în monografia *Imagine și Sens* pornește de la premisa că muzica nu este doar o succesiune abstractă de sunete, dar un limbaj capabil de semnificație (sens) prin intermediul imaginii (forma sonoră percepută). Cercetătorul explorează modul în care materialul sonor brut se transformă în imagini muzicale coerente, capabile să transmită sens și emoție, focalizându-se pe ideea că imaginea muzicală este unitatea perceptivă fundamentală, un model sonor organizat, perceput ca un întreg unitar și memorabil. Nu este o reprezentare directă a realității, ca în pictură, dar o construcție abstractă cu valențe psihice și emoționale. Sensul muzical nu reprezintă un sens lingvistic, dar unul derivat din relațiile interne ale sunetelor și sugestiile emoționale, asociațiile culturale, atmosferă. Sensul apare din dinamica și articularea imaginilor. Sunetul ca element fizic al muzicii devine materialul estetic, care prin organizarea și prelucrarea parametrilor săi – înălțimea, durata, intensitatea și timbrul – se transformă în purtător de sens [4].

Pascal Bentoiu sugerează că o imagine nu poate fi prezentată convingător dacă nu are un sens constructiv, acesta fiind un factor de coerență a logicii interne care devine scena, iar imaginea – actorul, astfel, în acest context, sensul reprezintă textul sau mesajul piesei [5]. Fără îndoială, experiența umană trăită are un anumit impact asupra percepției semnificației care reprezintă subiectivitatea sesizării, de exemplu, un *crescendo* agresiv urmat de o prăbușire în registrul grav rezonază cu luptă și eșec. Sensul nu este static, el se decodifică în momentul prezentării, prin prisma celor trei ipostaze ale comunicării: sensul intenționat, ceea ce și-a dorit să codifice compozitorul în imagine, cel realizat, ceea ce interpretul reușește să redea și să proiecteze în spațiul sonor, și cel receptat, ceea ce ascultătorul sesizează în funcție de propriul său bagaj cultural și emoțional. Un aspect crucial în prezentarea imaginii este caracterul său vectorial. Sensul oferă imaginii o anumită predestinație care se îndreaptă către un punct de maximă intensitate sau către o disoluție. Acest flux al sensului este cel care menține atenția receptorului și transformă timpul cronologic într-un timp estetic trăit. Astfel, imaginea vizează perceperea volumului, culorilor, mișcării, iar sensul – înțelegerea și sesizarea, transformând actul auditiv într-un proces de extindere a cunoașterii umane.

Tudor Chiriac reprezintă muzica ca un fenomen energetic, sunetul nu este doar o vibrație, ci o unitate de energie. Înțelesul vine din modul în care această energie este acumulată, stocată și eliberată în timp. Astfel, tensiunea este reprezentată prin mișcare, instabilitate, întrebare, iar relaxarea prin stabilitate, răspuns, repaus. Compozitorul insistă că muzica este legată de biologia umană, ritmul este conectat la bătăile inimii și la respirație. Intonația este legată de inflexiunile vocii umane sub presiune emoțională. Semantica muzicii este universală: un anumit tip de interval (ex., terța mică descendentă) va transmite o stare de melancolie indiferent de cultura ascultătorului, pentru că rezonază cu setările noastre biologice. În acest context, intervalele consonante semnifică stabilitate, ordine, lumină, iar cele disonante – conflict, durere, acumulare de energie. Autorul subliniază că sensul muzicii nu este „închis” în partitură. Compozitorul încarcă lucrarea cu energie semantică. Interpretul trebuie să decodifice această energie (nu doar notele). Ascultătorul este cel care „descarcă” această energie, transformând sunetul în trăire interioară [6].

Semantica ca disciplină

Studierea semanticii devine o necesitate imperativă și strategică în formarea aptitudinilor profesionale ale compozitorilor, întrucât aceasta transformă actul creației dintr-o simplă gestionare a parametrilor sonori într-un proces riguros de codificare a sensului, oferind autorului controlul deplin asupra elocvenței discursului și asupra impactului psihologic al operei în conștiința receptorului. Pentru un compozitor studiul semanticii devine încă un coeficient valoros în formarea lexicului și a retoricii propriului limbaj. Creația nu este un proces aleatoriu, ci unul de codificare a unor stări, idei sau structuri matematice în simboluri sonore. Cunoașterea semanticii oferă o descoperire a codurilor încifrate în intervale, timbruri sau densități polifonice percepute la diferite nivele de profunzime ontologică și receptare psihologică, de la nivelul senzorial-afectiv până la cel cognitiv-simbolic. Studiul semanticii îi permite compozitorului să utilizeze leitmotive, numere simbolice sau geometrii sonore nu doar ca elemente de umplutură, ci ca piloni de sens. Astfel, el poate modela stereotipurile perceptive ale publicului, alegând fie să confirme toposurile tradiționale, fie să le deconstruiască subversiunea semantică. În muzica contemporană, în care sistemul tonal nu mai oferă o sintaxă universală, semantica devine factorul de coeziune care determină logica creației muzicale. Compozitorul învață să realizeze o fuziune organică între text și sunet în muzica vocală sau între imagine și sunet în muzica instrumentală.

Pentru un muzicolog semantica reprezintă axa metodologică ce oferă instrumentele necesare care demonstrează de ce o anumită creație muzicală are un impact istoric sau estetic major. Astfel, cunoașterea semanticii îi oferă posibilitatea de a identifica filiația unui sens, urmărind evoluția motivului *lamento* din secolul al XVII-lea ce se transformă la diferite nivele, schițând noi contexte ideatice și configurații expresive care glisează de la simbolistica retorică a afectului predeterminat către dramatismul

subiectivizat al discursului muzical modern. Spre exemplu, Aria *lamento* din opera *Dido și Aeneas* de Henri Purcell bazată pe figura retorică *passus duriusculus* este percepută ca un model al suferinței specifice epocii barocului. În romantism motivul *lamento* se eliberează de structurile fixe și devine mult mai subiectiv, renumitul *acord al lui Tristan* – dorință nesatisfăcută – din opera *Tristan și Isolda* de Richard Wagner se rezolvă printr-o secundă mică ascendentă, care însă nu aduce liniștea, dar o nouă tensiune, astfel intonația *lamento* devine o stare permanentă, care oscilează cromatic prin secunde mici, sugerând o suferință metafizică ce duce spre moarte. În secolul XX conceptul de *lamento* suferă o transformare radicală, apare grotescul, ironia amară și teatrul absurd, un exemplu original fiind *Olim lacus colueram* (*Cântecul Lebedei prăjite*) din cantata *Carmina Burana* de Carl Orff, personajul central – lebăda, care își plânge frumusețea pierdută și destinul culinar în timp ce este prăjită în țepușă.

Orice text muzical este un produs al timpului său, cunoașterea semanticii îi permite muzicologului să identifice în muzică influențele filozofice, politice sau religioase ale epocii, transformând analiza muzicală într-o formă de exegeză a contextului de semnificație. Analiza semantică presupune studiul motivelor, a formulelor ritmice, a armoniilor specifice sau a temelor recurente funcționalității lor simbolice în cadrul procesului de comunicare muzicală, investigând modul în care aceste celule generatoare depășesc statutul de material sonor pentru a deveni purtătoare de sens care configurează dramaturgia internă a creației muzicale și ghidează receptarea estetică prin intermediul unui sistem de referințe culturale și psihologice. Muzica este o artă a timpului, iar sensul se revelează gradual. Analiza semantică răspunde la întrebarea: *Ce anume înseamnă acest fragment, acest ritm, sau acest interval, în contextul limbajului muzical?* Astfel, discursul sonor poate fi transformat într-un sistem de referințe axiologice, unde fiecare alegere componistică este privită ca un gest retoric menit să obiectiveze o anumită stare, idee sau simbol, transformând audiția dintr-o experiență acustică pasivă într-un act de cunoaștere și participare la desfășurarea procesului creativ prin pătrunderea în universul sensului și înțelegerii complexe a operei muzicale.

Pentru un interpret semantica reprezintă o disciplină esențială în formarea aptitudinilor profesionale. Argumentul central este că interpretarea nu reprezintă doar o execuție tehnică impecabilă, dar un act creativ de transpunere a semnelor grafice în experiențe afective și intelectuale, proces care depinde direct de competența muzicianului. Ca urmare, în formarea profesională a interpretului semantica nu poate fi o disciplină teoretică auxiliară, dar devine un factor activ de modelare a viziunii interpretative. Semantica muzicală oferă interpretului instrumentele retoricii sonore. Cunoașterea disciplinei nominalizate contribuie la formarea unui bagaj solid de abilități ce permit să tatoneze noi dimensiuni expresive și straturi de profunzime ale actului artistic, depășind simpla redare mecanică a notelor, să diferențieze ierarhia unităților de sens. Astfel, interpretul nu doar cântă notele, dar articulează idei, respectând punctuația internă a discursului muzical cum ar fi: cezuri, accente logice, momente de tensiune și relaxare.

O interpretare matură depășește nivelul de reproducere sonoră a partiturii, transformându-se într-un act creativ al redării sensului imaginii artistice. De exemplu, un *staccato* dintr-o piesă cu un caracter de *scherzo* va avea o greutate și o durată diferită față de un *staccato* cu tentă funeabră. Fără o înțelegere a toposului muzical, interpretul poate să ofere o execuție generică, lipsită de expresivitate în care semnele grafice sunt tratate ca instrucțiuni mecanice, nu ca indicii ale unui conținut constructiv. Recunoașterea unei citări, a unei autocitări sau a unui simbol religios, cum ar fi *Tema Crucii* în muzica lui Bach, impune o anumită redare specifică ce avertizează auditoriul asupra importanței momentului. Ca urmare, cunoașterea codurilor specifice fiecărei epoci va contribui la formarea abilităților profesionale. Astfel, semantica devine un mijloc de autenticitate, prevenind erorile interpretative și asigurând coerența stilistică a actului artistic. Analiza, din punct de vedere a conținutului, permite muzicienilor să citească printre rânduri, să identifice subtextul filozofic sau programatic al lucrării. Această capacitate transformă interpretul dintr-un simplu executant într-un coautor, capabil să transmită publicului nu doar o succesiune de sunete, dar o experiență spirituală coerentă și profundă.

Cunoașterea semanticii îi permite compozitorului să devină un arhitect al sensurilor, să construiască o lume sonoră în care fiecare interval, ritm sau timbru încetează să fie un simplu eveniment acustic, devenind un simbol încărcat de sens. Aplicarea metodei analitice semantice oferă muzicologului posibilitatea de a descoperi straturile de sens ascunse în spatele structurii. Metoda analitică este un instrument prin care muzicologul demonstrează cum funcționează simbolurile muzicale, nu doar ca fenomene acustice, dar și ca conexiuni cu realitatea umană și istorică.

Importanța studierii semanticii rezidă în capacitatea muzicologului de a trata lucrarea muzicală ca pe un text cu o dimensiune plurivalentă, oferindu-i argumente structurale pentru *de ce* și *cum* se generează sensul, să explice evoluția stilurilor muzicale nu doar ca o schimbare de tehnică, dar și ca o reprezentare integră a viziunilor estetice. Analiza devine, astfel, o punte între muzică, filozofie și estetică. Muzicologul oferă interpretului fundamentul teoretic pentru deciziile sale expresive. Prin metoda analitică cercetătorul validează sau corectează viziunea interpretativă, asigurându-se că imaginea muzicală redată este în concordanță cu sistemul de semne și sensuri proiectat de compozitor. Cunoașterea semanticii îi oferă interpretului abilitatea de a reda imaginea muzicală evidențiind complexitatea discursului sonor ce duce spre reconstruirea noimei din interiorul structurii muzicale. Ca urmare, interpretul profesionist percepe dualismul sunetului și al sensului ca un aliaj indispensabil, oferindu-i posibilitatea de a deveni un coautor al creațiilor muzicale.

Concluzii

Semantica muzicii reprezintă un domeniu de sinteză în care sunetul încetează să fie doar materie acustică și devine purtător de logos. Cele patru modele teoretice analizate demonstrează că, indiferent dacă este privită ca intonație, simbol, imagine sau energie, muzica rămâne cel mai articulat limbaj al inefabilului, capabil să structureze coerent experiența umană în continuumul temporal. Studiarea semanticii relevă faptul că muzica nu există într-un vid, dar reprezintă un spațiu de coduri culturale. Studiul disciplinei date contribuie la decodificarea semnificațiilor istorice și retorice, permițând interpretului să înțeleagă esența unei anumite formule sonore și nu doar aspectul de executare tehnică. Ea conturează drumul sensului de la intenția compozitorului, prin realizarea interpretului, până la percepția auditorului, oferă instrumentele necesare pentru ca interpretul să devină un mediator conștient, capabil să proiecteze imagini sonore. Muzicologul oferă structura de înțelegere necesară proiecției sonore, transformând intuiția în certitudine estetică. Metoda analitică confirmă faptul că imaginea muzicală se conturează în spațiul sonor într-o deplină concordanță cu intenționalitatea și sensurile profunde ale compoziției. Ea înlocuiește impresiile vagi cu o analiză a sensului bazată pe mecanismele gândirii muzicale. Astfel, interpretarea unei lucrări contemporane devine un proces de reconstrucție a unui discurs logic și coerent. Prin studiarea semanticii actul auditiv se transformă într-un proces de extindere a cunoașterii. Aceasta ne permite să înțelegem cum muzica poate modela timpul și dimensiunea percepției, oferind acces la paradigmele experiențelor umane pe care limbajul verbal nu le poate atinge.

Referințe bibliografice

1. COROIU, Petruța Maria. *Semantică și hermeneutică muzicală*: curs. Craiova: Universitaria, 2018. ISBN 978-606-14-1460-4.
2. ХОЛОПОВА, Валентина Н. *Музыка как вид искусства: учебное пособие*. Москва, 2000. ISBN 5-8114-0334-8.
3. NEMESCU, Octavian. *Capacitățile semantice ale muzicii*. București: Editura Muzicală, 1983.
4. BENTOIU, Pascal. *Imagine și Sens*. București: Editura Muzicală, 1971.
5. BENTOIU, Pascal. *Gândirea muzicală*. București: Editura Muzicală, 1975.
6. CHIRIAC, Tudor. *Semantica muzicii: principii fundamentale*. Iași: Artes, 2014. ISBN 978-606-547-201-3.

Manuscris primit la 12.05.2026. Acceptat pentru publicare la 02.06.2026.

Acest articol este distribuit sub Licența Creative Commons Atribuire-Necomercial-Fără derivate 4.0 International.